

УДК 340.11

Кузь Софія Василівна,
викладач кафедри теорії та історії держави і права
Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького

РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ПРАВА У КОНТЕКСТІ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена дослідженню форм реалізації функцій права у контексті механізму правового регулювання. Розкрито сутність понять «реалізація права» та «реалізація функцій права», а також проаналізовано їхнє співвідношення. Розглянуто поняття «функція права» у правовій науці та основні форми реалізації функцій права, такі як, інформаційна, орієнтаційна та форма правового регулювання. Охарактеризовано процес реалізації функцій права у кожній із вище зазначених форм. Робиться висновок про значення реалізації функцій права для виконання правом своєї соціальної ролі.

Ключові слова: функція права, реалізація права, реалізація функцій права, механізм правового регулювання, правова інформація, правова орієнтація, правове регулювання.

Постановка проблеми. Реалізація функцій права є складним процесом, що відіграє важливу роль в механізмі правового регулювання суспільних відносин, в забезпеченні законності і правопорядку, правового виховання населення і юристів-професіоналів. Адже на політичний та соціальний стан держави та суспільства впливає не тільки прийняття норм права, а й процес втілення їх в суспільне життя. Саме тому, постає необхідність розглянути сутність функцій права та основні форми реалізації їх в механізмі правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання механізму реалізації функцій права досліджувались в роботах таких радянських і сучасних українських вчених як С.С. Алексєєв, Т.Н. Радько, А.И. Абрамов, В. О. Зуєва, Л.О. Шапенко, В.С. Ковальський, Н.В. Сухицька, Л.І. Заморська.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз форм реалізації функцій права в контексті механізму правового регулювання.

Для досягнення даної мети автором були поставлені такі завдання:

- розкрити сутність понять «реалізація права» та «реалізація функцій права» та проаналізувати їхнє співвідношення;
- розглянути основні форми реалізації функцій права;
- визначити елементи механізму реалізації функцій права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Право за своєю природою є регулятором суспільних відносин та виконує ряд функцій. Правові функції відображають легітимність діючої влади, загальносоціальну спрямованість діяльності держави, оскільки право покликане забезпечувати інтереси всіх членів суспільства й кожного з них зокрема. Право є найбільш ефективним соціальним регулятором, визначає можливу й обов'язкову поведінку в суспільстві [2, с. 3]. З метою досягнення цілей тієї чи іншої функції, розробляється механізм втілення їх в життя, який виражається у певних формах.

Термін «функція» досить багатовимірний, він придатний для характеристики будь-яких динамічних структур. Це зумовлено специфікою пізнавальних завдань тих наук, у яких його використовують (математика, біологія, соціологія, юриспруденція). Однак у більшості випадків із функцією пов'язується спрямований вплив системи (структури, цілого) на певні сторони зовнішнього середовища [2, с. 4]. У правовій науці функція права визначається як соціальна роль права (держави) спрямована діяти у макро- або мікросередовищі, тобто встановлювати соціальні відносини, надавати їм правового визначення, привносити певну інформацію у соціальні контакти [3, с. 58]. Величезний досвід активного використання поняття «функція права» сьогодні не дає змоги констатувати наявність єдиної точки зору на цю проблему. Якщо синтезувати численні

погляди, то можна зробити висновок, що під функцією права розуміють або соціальне призначення права, або його напрями правового впливу на суспільні відносини, або і те, і інше разом [2, с. 4].

На сьогоднішній день, реалізація функцій права ототожнюється із здійсненням (реалізацією) права. В теорії права реалізація права (норм права) розглядається в декількох аспектах. По-перше, така поведінка суб'єктів права, яка повністю співпадає з приписами правових норм, і впливає з них. По-друге, реалізація норм права – це практична діяльність людей з використання прав і виконання юридичних обов'язків. По-третє, реалізація права являє собою процес втілення в життя його приписів та відображення їх в поведінці суб'єктів. Останнє визначення, найбільш розкриває сутність поняття «реалізація права».

Що стосується питання розуміння поняття реалізації функцій права, то варто зазначити, що єдине наукове визначення даного поняття можна зустріти лише у Т.Н. Радько. На його думку, термін «реалізація функцій права» означає досягнення цілей тієї чи іншої функції, втілення її в життя, виконання правом своєї соціальної ролі [6, с. 93]. Тобто, процес реалізації основних функцій права – це процес втілення в життя соціально-класового призначення права. Дане визначення, дозволяє відмежувати його від спорідненої категорії – «реалізація права».

З приводу вище зазначеного, слушною є думка А.І. Абрамова, який зазначає, що процес реалізації права та реалізації функцій права не ідентичні у всіх відносинах. Основна відмінність впливає з принципової різниці категорій, в єдності з якими використовується термін «реалізація» – право, правова норма та функції права [1].

При реалізації права відбувається втілення в життя або здійснення в поведінці людей конкретних правил, моделей поведінки, які містяться в юридичних нормах. Коли ж мова йде про реалізацію функцій права, мається на увазі здійснення соціального призначення права. Тому дані процеси, не варто ототожнювати. Незважаючи на те, що процес реалізації права і реалізації його функцій існують нерозривно, вони обумовлюють один одного. Без реалізації права як такого неможливо здійснення ним своєї соціальної ролі, отже, неможлива реалізація його функцій. І навпаки, виконання правом своєї соціальної ролі є необхідною умовою втілення в реальному житті правових приписів – реалізації права.

Всі функції права так чи інакше впливають із соціального призначення права, як регулятора суспільного життя. Врегулювання суспільних відносин здійснюється за допомогою правових засобів, які в сукупності складають механізм правового регулювання.

Механізм правового регулювання включає в себе всі ті елементи, які необхідні для реалізації функцій права: юридичні норми (нормативну сторону), суб'єктивні права і обов'язки (правовідносини), акти реалізації прав і обов'язків.

В теорії права виділяють три форми реалізації функцій права: інформаційну, орієнтаційну та форму правового регулювання. Кожна з яких відіграє важливе значення для досягнення цілей тієї чи іншої функції.

Інформаційна форма реалізації функцій права полягає в тому, щоб повідомити адресатам вимоги держави, які стосуються поведінки людей, інакше кажучи, довести до їх відома, які в суспільстві схвалюються або допускаються державою можливості, об'єкти, засоби і методи досягнення суспільно-корисних цілей і, навпаки, які – суперечать інтересам суспільства, держави і громадян [1].

Функції права реалізуються через систему права, зокрема, через галузі, інститути, норми, договори, прецеденти, через акти застосування права, а також шляхом відповідної діяльності органів державної влади. Функції права отримують втілення в основних напрямках діяльності Української держави, зокрема, в державних програмах, які приймає Верховна Рада України відповідно до ч. 4 ст. 144 Конституції України, а розробляє Кабінет Міністрів України. На рівні місцевого самоврядування право розробляти відповідні програми надано місцевим державним адміністраціям. Національними програмами керується у своїй діяльності і Президент України [3, с.59-60].

Тобто, центральне місце в інформаційній формі реалізації функцій права займає правова інформація. В основі інформаційного правового впливу повинна бути закладена якісна правова

інформація, а саме, – доступна, правдива, своєчасна.

Наступною, не менш значущою, формою реалізації функцій права є орієнтаційна. Адже, важливим є не тільки знання норм права, а й вироблення у громадян позитивних правових установок, які утворюють правову орієнтацію [1]. Орієнтаційний правовий вплив складається із сукупності правових установок і являє собою двоєдиний процес: формування установок, з одного боку, і їх впливу на правову поведінку громадян, з іншого. Правові установки підрозділяють на позитивні (спонукають до правомірної поведінки, в тому числі – до правової активності громадян) і негативні (які спонукають до протиправної поведінки). Існуючі дві групи правових установок знаходяться в нерозривному зв'язку з двома видами правових орієнтацій. Так, установки, які спонукають до правомірної поведінки, в сукупності утворюють позитивну правову орієнтацію, а установки, які спонукають до протиправної поведінки, – негативну правову орієнтацію.

Реалізація функцій права у рамках даної форми правового впливу має надзвичайне значення, адже після отримання правової інформації, важливим є вироблення у громадян позитивних правових установок.

В структурі правового впливу центральне місце займає правове регулювання, оскільки воно для права вважається безпосереднім юридичним впливом і здійснюється за допомогою особливої системи правових засобів, які у своїй сукупності утворюють механізм правового регулювання [1].

Цілями правового регулювання є: закріплення за допомогою правових засобів існуючих суспільних відносин, стимулювання розвитку та поширення суспільних відносин, які відповідають загальнодержавним та загальносуспільним потребам та інтересам, створення умов для виникнення і розвитку нових необхідних типів і форм суспільних відносин, заборона та припинення дії суспільних відносин, що є суспільно-небезпечними чи шкідливими [5, с. 41-42].

Механізм реалізації функцій права за своєю суттю, ідентичний механізму правового регулювання. Процес реалізації функцій права починається з встановлення міри можливої і належної поведінки в правових нормах, тобто з формування правових норм. Норма права при цьому виступає як найважливіший елемент механізму реалізації функцій права, є його нормативною основою. У нормі права закріплюються ті правила поведінки, ті права і обов'язки суб'єктів права, які їм належить реалізувати в подальшому, після вступу правової норми в силу. Наступними важливими елементами реалізації функцій права є: – правосвідомість людини; – правовідносини; – стан впорядкованості, внутрішньої узгодженості соціального життя (правопорядок) як остаточний результат дії функцій права. Оскільки зазначені елементи механізму реалізації функцій права утворюють певну послідовність, тобто кожний наступний елемент даного механізму обумовлений наявністю попереднього, їх також можна назвати стадіями. Звісно ж, що перераховані вище елементи механізму реалізації функцій права, в тій чи іншій мірі характерні для кожної функції права – охоронної, виховної, економічної, регулятивної і т.д. Різниця в механізмах реалізації різних функцій визначається не видами відповідних елементів і не послідовністю їх розташування, а їх конкретним змістом (наповненням) при реалізації різних функцій, а також значимістю кожного елемента для здійснення тієї чи іншої функції. Такий елемент механізму реалізації функцій права як, наприклад, правосвідомість має набагато більше значення для реалізації виховної функції права, ніж для всіх інших, а правовідносини важливіші для здійснення регулятивної функції права. Встановлення можливої і належної поведінки (формування правових норм) також більш має значення для регулятивної функції права, так як в цьому полягає сутність даної функції.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що поняття «реалізація функцій права» не варто ототожнювати з поняттям «реалізація права». Адже, процес реалізації права і реалізації його функцій існують нерозривно та обумовлюють один одного. Без реалізації права як такого неможливо здійснення ним своєї соціальної ролі та неможлива реалізація його функцій.

Всі функції права так чи інакше впливають із соціального призначення права, як регулятора суспільного життя. Врегулювання суспільних відносин здійснюється за допомогою правових засобів, які в сукупності складають механізм правового регулювання. Механізм правового регулювання включає в себе всі ті елементи, які необхідні для реалізації функцій права:

юридичні норми (нормативну сторону), суб'єктивні права і обов'язки (правовідносини), акти реалізації прав і обов'язків.

В теорії права виділяють три форми реалізації функцій права: інформаційну, орієнтаційну та форму правового регулювання. Кожна з яких відіграє важливе значення для досягнення цілей тієї чи іншої функції.

Список використаних джерел

1. Абрамов А.И. Понятие реализации функций права : Соотношение понятий «реализация права» и «реализация функций права» /А.И. Абрамов // Правоведение. – 2006. – № 3. – С. 179-189.
2. Заморська Л. І. Функції права: змістовно-теоретичний аналіз / Л. І. Заморська // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. – 2015. – Вип. 6. – С. 3-9.
3. Ковальський В.С. Функції права: ціннісний та сутнісний виміри / В.С. Ковальський // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 58-62.
4. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
5. Правове регулювання: проблеми ефективності / Н.В. Сухицька // Держава і право. – 2012. – Вип. 57. – С. 41-47.
6. Радько Т. Н. Методологические вопросы познания функций права. – Волгоград. – 1974. – 152 с.

Кузь С. В. Реалізація функцій права в контексті механізму правового регулювання

Стаття посвячена дослідженню форм реалізації функцій права в контексті механізму правового регулювання. Раскрыта сущность понятий «реализация права» и «реализация функций права», а также проанализированы их соотношение. Рассмотрены понятия «Функция права» в правовой науке и основные формы реализации функций права, такие как, информационная, ориентационная и форма правового регулювання. Охарактеризован процесс реализации функций права в любой из вышеуказанных форм. Делается вывод о значении реализации функций права для выполнения правом своей социальной роли.

Ключевые слова: *функція права, реалізація права, реалізація функцій права, механізм правового регулювання, правова інформація, правова орієнтація, правове регулювання.*

Kuz S. V. Realization of the functions of law in the context of the mechanism of legal regulation

The article is devoted to the study of the forms of the implementation of the functions of law in the context of the mechanism of legal regulation. The essence of the concepts of «realization of the right» and «realization of the functions of the right» is revealed, as well as their correlation is analyzed. The concept of «the essence of law» in the legal science and the main forms of realization of the functions of law, such as information, orientation and the form of legal regulation, are considered. The process of realization of the functions of law in each of the above forms is characterized. A conclusion is drawn about the significance of the realization of the functions of law for the exercise of the right of its social role.

Key words: *function of law, realization of law, realization of functions of the right, mechanism of legal regulation, legal information, legal orientation, legal regulation.*

Надійшла до редакції 1 вересня 2017 р.

